

ту, коректор Лілія Гулевич, які працювали над виданням "Групи крові", та інші. Уже віддавна шанувальниками таланту, який згадує з теплотою поетка, с Ольга Бац із с. Калинів та подружжя Вербоватих із Самбора. Картину "Літо" подавала Любі Іванівні керівник зразкового художнього колективу студії образотворчого мистецтва БДЮТ, член Національної спілки художників України Віра Тарасенко.

"Наш літературний дім", — говорять про обласну бібліотеку діти, які відвідують літературну студію "Джерельце", що працює при ній. Студії виповнилося 25 років. Якщо можна так сказати про студію, вона, як і її юні відвідувачі, ще зовсім молода. Вони ж сповнені нових ідей, думок, планів на майбутнє. За ці роки маленькими сходинками до великих висот піднялося тут ціле поетичне покоління зі своїми творчими знахідками, неповторним світобаченням, власним голосом.

Особливість "Джерельца" — досить великий віковий діапазон відвідувачів: від першокласників до студентів, які вже давно закінчили школу, але продовжують заняття у студії при дитячій бібліотеці. Найменші навчаються від старших відчувати справжню поезію, формувати свої літературні уподобання, творчо й вимогливо ставитися до слова. А їх керівник — знана українська поетка, лауреат багатьох літературних премій, Марія Йосипівна Людкевич — завжди з ними поруч. Вона справжня берегиня дитячих обдарованих душ.

Діти люблять збиратися в стінах бібліотеки: тут можна поговорити, прочитати свій новий вірш, почути справедливу

та чесну оцінку товаришів і Марії Йосипівні. Вона доброзичлива і щира, але твори вихованців оцінює дуже принципово. Майстер поетичного слова, вона любить своїх підопічних, але знає, що писати — це велика праця. Тому так прискіпливо аналізує творчість юних студійців, вчить їх спостерігати за навколошнім світом, мислити неординарно, шукати власний неповторний та унікальний поетичний стиль. Поетка вміє встати і на рівень малюка, і на рівень юнки чи юнака, вміє слухати, вміє почути.

Марія Людкевич знає, що не всі, хто відвідує "Джерельце", стануть професійними літераторами, але впевнена, що творче зростання в літературній студії обов'язково збагатить душі її вихованців, сприятиме їхньому інтелектуальному та духовному зростанню. Їхній перший ужинок на поетичній ниві збірки "Джерельце. 16 юних поетес" (1995), "Голоси кольорового вітру" (1998) і "Пелюстковий автограф" (2002).

Студійці неодноразово брали участь і перемагали у численних поетичних конкурсах, виборювали призові місця, ставали лауреатами літературних премій, зустрічались із відомими поетами і письменниками, відвідували літературні музеї.

Колектив бібліотеки, який очолює досвідчений фахівець Лариса Лугова, пишається, що маленьке "Джерельце" наповнє велику повноводну ріку української поезії. Цілеспрямована популяризація творчого доробку поетів дає позитивні результати: зростає кількість шанувальників до поетичного слова, прокладається стежка до людської душі.

Надійшла в редакцію 4 листопада 2013 року

УДК 003.349

Володимир Кудлач,
провідний бібліотекар відділу автоматизації
бібліотечних і бібліографічних процесів
ОННБ ім. М. Горького,
член НСЖУ

Експертиза стародруків кириличного шрифту. Ділова зустріч

Під час семінару, присвяченого проблемам збереження та ідентифікації пам'яток писемності й культури у фондах бібліотек Півдня України, що відбувся у 2012 р., була вироблена спільна програма, яка передбачала створення постійно діючого семінару по роботі з пам'ятками на базі ОННБ ім. М. Горького.

Логічним продовженням цих напрацювань стала ділова зустріч на тему: "Пам'ятки писемності та культури у фондах бібліотек: проблеми розкриття та доступу". Її організував науково-методичний відділ спільно з відділом рідкісних видань і рукописів. У заході взяли участь спеціалісти в цій галузі, представники бібліотек із Запоріжжя, Кіровограда, АР Крим, Миколаєва, Одеси, зокрема колеги з ОУНБ ім. М. С. Грушевського.

Впровадження ГОСТу. Проблематика

Доповідь заступника генерального директора з наукової роботи ОННБ ім. М. Горького Ліни Арюпіної була присвячена питанням застосування ДСТУ ГОСТ 7.87:2008 "Книжкові пам'ятки. Загальні вимоги" у роботі з рідкісними виданнями. Насамперед виступаюча звернула увагу на те, що три-

ває обговорення нової редакції проекту Закону України "Про культуру". Пропонується створити державний реєстр книжкових пам'яток. З цією метою буде організовано робочу групу щодо зміни інструкції підбору рідкісних і цінних книг для держреестру.

Учасники зустрічі мали можливість на основі регламентувальних документів (ДСТУ ГОСТ 7.87:2008) дати визначення поняття "книжкові пам'ятки", "колекції книжкових пам'яток", "фонди книжкових пам'яток", "звід книжкових пам'яток". Так, "книжкові пам'ятки" включають рукописні і друковані книги та книжкові колекції. Це поняття уперше офіційно вводиться в обіг.

Інше питання пов'язане зі створенням загального національного фонду книжкових пам'яток. "Звід книжних пам'яток" — це вже інформаційна база. Здійснення "уніфікованого опису" також породжує певні проблеми. Крім того, що потрібна відповідна технічна база, — наголосила Ліна Арюпіна, — книгозбирні України користуються різними електронними бібліотечними системами — ІРБІС, АБСОТЕК тощо. Нині дані бібліотек усього світу збирає "Європейський кон-

корпуум наукових бібліотек" (CERL). На території СНД лише одна бібліотека — РНБ ім. М. Є. Щедріна — є її повним членом із 1994 р. Відсутність единого уніфікованого опису також породжує проблеми при створенні єдиної бази даних, оскільки одну й ту саму книгу бібліотеки описують за різним сценарієм".

На фото: учасники зустрічі (зліва направо): Галина Устюжаніна, Лариса Трегуб, Валентина Райко, Оксана Колоколова, Наталія Заленська, Ліна Арютіна, Тетяна Черних

Розглядалося також питання обліку книжкових пам'яток, прийняття книжкових пам'яток під державну охорону, а саме: створення Державного реєстру книжкових пам'яток як складової Державного реєстру національно-культурного надбання. Виникла необхідність нормативного забезпечення цього питання, зокрема на основі ДСТУ ГОСТ 7.87:2008, вироблення інструкції, яка дасть змогу здійснювати відбір до держреєстру.

У ході зустрічі її учасники обговорили й інші проблеми, пов'язані з книжковими пам'ятками, їхнім зберіганням, визначенням соціально-ціннісних критеріїв відбору документів у фонди рідкісних видань (унікальність, пріоритетність, меморіальність, колекційність), створенням копій пам'яток, юридичного захисту наукового фонду, програмного забезпечення щодо опису книжкових пам'яток тощо. Вивчався у цьому плані досвід бібліотек наукових установ, зокрема НБУ ім. В. І. Вернадського (стаття Галини Ковалчук "Чи потрібний Україні Державний реєстр книжкових пам'яток?").

Повертаючись до питання критерій відбору рідкісних видань, доповідач запропонувала особливу увагу приділяти ще одному — художності. Адже є книги, які цікаві, у першу чергу, своїм оформленням, ілюстративним наповненням, авторством тощо.

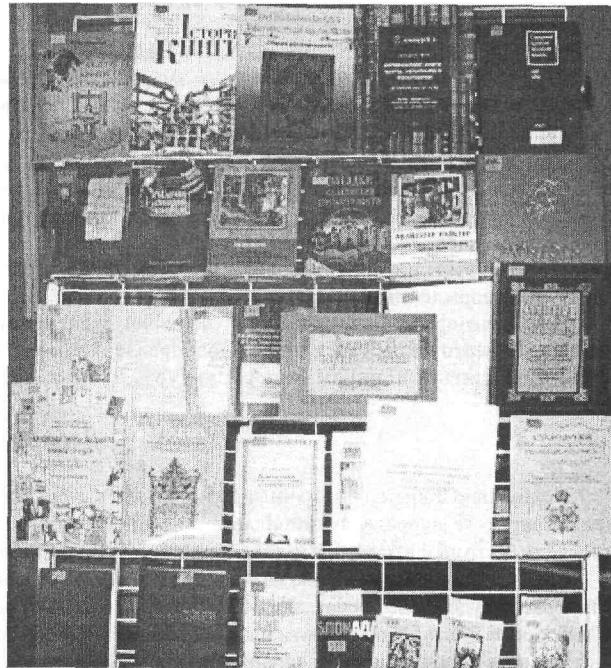
На продовження теми виступаюча звернула увагу на пункт 9.6.: "Спеціалізація регіональних і місцевих сховищ не перешкоджає комплектуванню та зберіганню книжкових пам'яток світового, державного значення". Якби цієї норми не було, то подібні пам'ятки культури потрібно переводити на зберігання в ті установи, які мають право державного зберігання. Це юридично закріплює рідкісні видання за нами", — резюмувала Ліна Арютіна. Було здійснено огляд новинок фахової літератури: видань з історії книги, книгодруку, дослідження рукописів, слов'янської писемності, каталогів рідкісних видань та рукописів, книжок про колекції рідкісних видань, рекламної продукції, у тому числі окремих зразків, що вийшли на теренах Росії та Білорусі. Нещодавно побачила світ підготовлена в ОННБ ім. М. Горького книга, присвячена першому завідувачу відділу рідкісних видань та рукописів, організатору одного з перших в Україні музею книги Олександру Тюненеві (1888—1984). Серед упорядників видання співробітники ОННБ ім. М. Горького — Л. Арютіна, Л. Бур'ян та Т. Щурова.

У процесі підготовки зустрічі бібліотеки Півдня України надіслали дані (у Кіровограда ще в процесі роботи), які дають загальну картину наявності книжкових пам'яток. Ліна

Володимирівна ознайомила присутніх з кількісними показниками хронологічного зразу зонального списку рідкісних видань: рукописи і рукописні книги (до XVII ст.) — 9; іноземних стародруків (1551 р. до 1800 р.) — 240; кириличного письма (1501—1801) — більше 30 видань (з них I — XVI ст., 3 — XVII ст., 13 — XVIII ст.); гражданського друку, книжки (1708—1830) — близько 700 (XVIII ст. — 285, до 1830 р. — більше 400); гражданського друку, періодика — 133 (XVIII ст. — 75, до 1830 р. — 58); видання, що відбуваються згідно експертної оцінки — 228 (переважно російські, 1831—1925); перші прижиттєві видання: художні, культура, мистецтво — майже 6000; основоположники науки — більше 2000 (тільки російських видань до 1925 р.); книги із зразками художнього оформлення — понад 400; бібліофільські видання — 30; "конфісковані, заборонені видання" (дані надіслані лише з Херсона): українські — 69 (1861—1945); російські — 176 (1831—1925).

Наукова експертиза стародруків кирилівського шрифту

Друга частина ділової зустрічі була присвячена практичному заняттю "Наукова експертиза стародруків кирилівського друку", яке провела завідувач відділу рідкісних видань і рукописів ОННБ ім. М. Горького Валентина Райко.

На фото: книжкова виставка стародруків

На початку зустрічі Валентина Миколаївна нагадала про участь бібліотеки у деяких міжнародних проектах щодо каталогізації стародруків: "Фонд бібліотеки нараховує близько 500 примірників стародруків кириличного шрифту. Протягом 1996—2003 рр. у Баден-Бадені — "колисці книгодрукування", Інститутом книги Російської державної бібліотеки за редакцією "патріарха кирилівського книгодруку" Свєнса Немировського уперше був виданий німецькомовний зведенний каталог ранніх видань — інкунабулів і палеотипів кирилівського шрифту в шести випусках ("Gesamtkatalog der Frühdrucke in kyrillischer Schrift"). Ми надали свою частину, підготувавши опис примірників (1 інкунабул, 12 палеотипів і 2 фрагменти). Як упорядники, на жаль, не маємо його у своїх фондах. В Україні, як відомо, є один комплект каталогу, який знаходитьться в Національній бібліотеці ім. В. І. Вернадського. Для придбання шести випусків каталогу потрібна була значна сума. Таких валютних фондів "горьківка" не мала" (див.: "Пам'ятки писемності та культури у фондах бібліотеки Національної бібліотеки імені М. Горького" / ред. В. І. Вернадський. — К.: ОДА, 2007. — 12 с.).

ліотек Півдня України: проблеми збереження, ідентифікації, наступності та доступу" // Вісник Книжкової палати, 2013. — № 2. — С. 44–46).

Валентина Райко також нагадала про зведені каталоги за авторством Олександри Гусєвої у двох книгах, у якому є опис видань такого періоду — "Іздания кирилловского шрифта второй половины XVI века", що стало своєрідним продовженням німецького каталогу. Це важливо з огляду на те, що ці стародруки є особливо уразливими.

У своєму повідомленні заввідділу також нагадала, що цим виданням більше 300—500 років, тож, зрозуміло, вони не могли зберегтися в повних примірниках. Це в основному дефектні примірники або їх фрагменти. І тут найбільше роботи для їхньої ідентифікації та відновлення цілісності.

На сьогодні відомо, що з 1491 по 1800 рр. було випущено близько 4 тис. друкованих видань старослов'янською мовою, загальний тираж яких становив 2,5 млн книжок (один тираж — це 1—1,2 тис. примірників). Нині їх збереглося близько 1,6% від загального тиражу. Певна частина цих книжок відома лише за бібліографічними джерелами.

Слід пам'ятати, що ранні книжки кириличного шрифту (XV—XVIII ст.) є пам'ятками книгодрукування і тому підлягають скрупульозному вивчення, збереженню та обліку. Робота з підготовки зведені каталогів подібної літератури нині має бути серед пріоритетних напрямів.

"Собирание земель" і становлення імперії, пов'язана з цим процесом ідеологічна боротьба і, як наслідок, уніфікація, цензурування дорого коштували українській і російській культурі. Крім того, що книги просто знищувались, їх переписували "від руки". "Тексти книг, — пояснює Валентина Райко, — які були видані за правління царя Михайла Федоровича, патріарха Йосифа й трох його наступників, під керівництвом патріарха Никона 1654 р. були виправлені. Усі друкарні були взяті під контроль, введені єдині вимоги щодо структури, оформлення, редактування текстів.

При ідентифікації та проведенні наукової експертизи стародруків варто не забувати, що в "новоправлені книжки" з 1655 р. уводяться певні зміни в структуру, наприклад,

"кустод" — перше слово (або частина слова) наступної сторінки, що полегшує читання; змінюється розташування колонтитулів (нумерації аркушів), яке з нижнього правого кутка переноситься у верхній правий. Вводяться зміни в оформлення книжок — у центрі орнаментальної заставки розміщується чотириконечний хрест (так званий хрестовий орнамент), що свідчить про виправлення видання. Також зменшується шрифт друку тощо.

Найбільшу кількість помилок дослідники допускають при експертізі видань старообрядців. Адже це передрук дониконівських книжок, які є, по суті, їхніми копіями, наявні за своїм зовнішнім виглядом. Якщо по-чесному, то на прикінці такого видання мав бути аркуш (якщо він зберігся), де зазначалась друкарня і рік передруку".

Валентина Миколаївна перерахувала відмінні ознаки українських, російських видань та видань старообрядців.

Учасникам занять було вручено по десять роздавальних матеріалів, які допоможуть в проведенні експертизи: схему науково-бібліографічного опису стародруків кирилівського друку; основні ознаки українських і московських видань, за якими здійснюється експертиза; перелік українських друкарень кінця XVI—XVIII ст.; перелік найпоширеніших видань стародруків кирилівського письма, які зустрічаються у фондах бібліотек; буквене позначення цифр у старослов'янських виданнях; дати правління українських гетьманів, митрополітів різних конфесій та російських монархів; визначення заголовків книжок за колонтитулами тощо. Учасники зустрічі отримали також приклади наукового опису десяти стародруків кирилівського шрифту як українських, так і російських видань. Як правило, це канонічні українські та московські видання, які найчастіше зустрічаються у фондах наукових бібліотек. Практичне заняття в своїй основі деталізувало доповідь Валентини Райко під час згадуваного минулорічного семінару .

У майбутньому робота з вивчення рідкісних книг і колекцій буде продовжена й набуде планомірного характеру.

Надійшла в редакцію 26 грудня 2013 року

Академік українського словесного мистецтва

Нешодавно Україна відзначила 105 річницю від дня народження Григорія Кочура — видатного діяча української культури, славетного перекладача-поліглота, високоосвіченого літературознавця, близького теоретика і практика художнього перекладу, котрий є втіленням цілої епохи в історії українського перекладацтва другої половини ХХ ст.

Григорія Кочура шанобливо називають академіком українського словесного мистецтва, він заклав підвалини сучасної історії українського художнього перекладу. Його шкавили не тільки результати, а й цілісний перекладацький процес в Україні. Водночас він виходив за її межі, щоб вивчити питання перекладацького освоєння та поширення творів української літератури у світі.

Завдяки дивовижному поєднанню в одній особі поета, перекладача, історика, теоретика і критика перекладу Г. Кочур залишив глибокий слід в українському перекладознавстві. Так, митець обґрутував тезу про множинність перекладацьких інтерпретацій, яка зумовлена низкою об'єктивних (складність об'єкта та історико-культурний контекст перекладу) та суб'єктивних чинників (інтерпретаційна позиція та індивідуальний стиль перекладача).

На вшанування генія українського перекладу в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка в рамках Міжнародної наукової конференції "Етнознакові функції культури: мова, література, фольклор" пройшло засідання "круглого столу", в роботі якого брали участь знані в літературі й перекладі особистості: Всеволод Ткаченко, Vadim Скуратівський, Олександр Пономарів, Віталій Радчук, Олена Бросаліна та багато інших. Також був присутнім син Григорія Порфировича — Андрій Кочур з дружиною Марією, які вже багато років опікуються Літературним музеєм Григорія Кочура.

Інформація Книжкової палати України

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 1994 від 24.05.96

Формат 60x84^{1/8}. Ум. друк. арк. 6,51. Тираж 300 пр. Зам. 7.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (он-лайн версія) розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html